Perustuslakivaliokunnalle 25.1.2023

Anarâšah rs
Inarinsaamelaiset ry

Asia: HE 274/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Inarinsaamelaiset ry – Anarâšah rs ei hyväksy hallituksen esitystä saamelaiskäräjälaiksi. Saamelaiskäräjälaki on kokonaisuudessaan uudistamisen tarpeessa, mutta lähtökohta on se, että se tulisi tehdä osallistamalla saamelaisia uudistustyöhön toteutunutta laajemmin. Inarinsaamelaiset ry toteaa, että emme ole voineet osallistua asiallisesti ja hyvää hallintoa noudattaen itseämme koskevaan päätöksentekoon. Saamelaiskäräjät ei katsonut, eikä oikeusministeriökään ole katsonut tarpeelliseksi nimetä inarinsaamelaista edustajaa saamelaiskäräjälakia uudistavaan työryhmään kirjelmöinnistä huolimatta.

Inarinsaamelaiset ry:n jäsenet edustavat inarinsaamelaisten kantoja saamelaiskäräjävaaleissa. He ovat tulleet valituiksi saamelaiskäräjille suurilla äänimäärillä. Saamelaiskäräjillä valtaa pitävän ryhmittymän kantaa edustavia inarinsaamelaisia ehdokkaita jäi vaaleissa vähäisillä äänimäärillä saamelaiskäräjien ulkopuolelle. Tämä todistaa Inarinsaamelaiset ry:n edustavan valtaosaa inarinsaamelaisten kansanosan näkemyksiä saamelaisasioihin.

TAUSTAA

Inarinsaamelaiset on pieni, noin 1000 henkinen yhteisö. Saamelaisia suomessa on arviolta 10 000. Inarin kunta on Suomen suurin kunta ja sen rajat noudattelevat inarinsaamelaisten vanhan siidan, eli inarinsaamelaisten sukujen hallinnoiman alueen rajoja. Inarinsaamelaiset ovat aina asuneet nykyisen Suomen valtion rajojen sisällä. Inarinsaamelaisilla on oma kieli, inarinsaame. Inarinsaamelaiset ovat perinteisesti eläneet vuodenkulun mukaan *kalastuksesta*, *metsästyksestä* ja *keräilystä*. Poroja on taloissa ollut kotitarpeiksi ajokkaina, kantojuhtina ja ravinnoksi. Inarinsaamelaisen perinteinen elinkeinorakenne joutui murrokseen 1940-luvulla alkaneen Inarijärven säännöstelyn myötä, jonka seurauksena perinteinen kalastus ei enää elinkeinona yksin riittänyt. Inarinsaamelaiset joutuivat etsiytymään muiden elinkeinojen pariin ja työllistivät itsensä *metsätaloudella - ja maataloudella*, *kullankaivuulla* ja *matkailulla* sekä yhdistivät kalastukseen muita elinkeinoja, kuten *poronhoitoa*. *Saamenkäsitöiden myymisestä* matkailijoille on tullut merkittävä lisätulonlähde toisen maailmansodan jälkeen ylä-Lapissa. ***Saamelaiskäräjät ei ole käynnistänyt mitään toimia inarinsaamelaisten aiemman pääelinkeinon, kalastuksen elvyttämiseksi.***

Saamelaiskäräjien edustajia ei valita suhteellista vaalitapaa käyttäen, kuten parlamentarismisessa demokratiassa on tapana toimia. Vaalit käydään henkilövaaleina. Tämä on vuosien saatossa johtanut tilanteeseen, jossa valta on alkanut keskittyä. Tällä hetkellä saamelaisyhteisö elää tilanteessa, jossa saamelaiskäräjävaaleja ei käytännössä tarvitsisi käydä lainkaan. Vaalikaudesta toiseen vaaleilla saamelaiskäräjille valituista edustajista osa henkilöitä syrjäytetään pysyvästi päätöksenteon ulkopuolelle. Hallituksen eduskunnalle jättämä esitys saamelaiskäräjälaiksi on pienen saamelaispoliittisen valtaryhmittymän edustajien avustajineen laatima ja se näkyy myös lopputuloksessa. Saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana itse määrittää oman itsehallintoelimensä rakenteet ei voi Suomessa tarkoittaa sitä, että autoritaarista valtaa käyttävä ryhmittymä saisi tehdä ihan mitä tahansa, kuten vaientaa erilaiset mielipiteet ja syrjiä kansansa jäseniä. **Ruotsissa ja Norjassa saamelaiskäräjillä on puolueet ja suhteellinen vaalitapa.**

Saamelaiskäräjien vaalilautakunta on jättänyt osan vaaliluetteloon hakeneista inarinsaamelaisista vaaliluettelon ulkopuolelle. Perustuslaillista oikeuttaan äänestää, vaikuttaa häntä itseä koskevaan päätöksentekoon ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, pitää hakea korkeimmalta hallinto-oikeudelta. On välttämätöntä tuoda esille, että nämä henkilöt ovat pitäneet itsestään selvänä kuulumistaan alkuperäiskansaan ja hakeutuessaan saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Hylkäys on tullut täytenä yllätyksenä. Kyse ei ole siitä, että heillä olisi jossain kaukana menneisyydessä yksi esi-isä, joka on ollut saamelainen, kuten väitetään. He ovat inarinsaamelaisen yhteisön jäseniä. Nämä henkilöt joutuvat kärsimään suunnattomasti stigmasta, joka asian ympärille on muodostunut. Henkilöt ja tahot (myös saamelaiset), jotka vastustavat inarinsaamelaisten yhteisön jäsenten kuulumista alkuperäiskansaan, eivät useinkaan tiedä, keistä on kyse. He eivät ole koskaan kohdanneet tätä asiaa yhteisön sisällä, ja henkilökohtaisesti yksilötasolla. Saamelaisyhteisön sisällä aihe on tabu.

Suomen alkuperäiskansapolitiikan kehittymisen ongelma
Saamelaiskäräjien vaaliluettelon pohjana on käytetty 1962 Erkki Nickulin suorittamaa Saamelaisväestön tutkimust (Pro Gradu 1968) joka ei vastaa väestön luetteloinnilta vaadittavia kriteereitä. Aineiston kerääjissä ei ollut yhtään inarinsaamelaista ja Inarin alueen osalta luettelointi jäi puutteelliseksi. Saamelaiskäräjien perustamista edeltävän Saamelaisvaltuuskunnan äänestysluettelossa (1972-1995) on ollut henkilöitä, jotka eivät ole enää saamelaiskäräjälain tullessa voimaan saaneet äänioikeutta saamelaiskäräjillä. Valtion myötävaikutuksesta on syntynyt tilanne, jossa tietty etuoikeutettu saamelaisryhmä on onnistunut saamaan itselleen aseman päästä määrittelemään alkuperäiskansan vaaliluetteloon kuulumisesta. Se ei ole valmis hyväksymään omasta taustastaan ja kulttuuristaan poikkeavien toisten saamelaisryhmien jäseniä alkuperäiskansan itsehallintoelimen, saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Asiaa on nyt, näin jälkeen päin vaikea saada oikaistua. Valtaan päässyt ja siitä kiinni pitävä ryhmittymä käyttää ja nauttii nyt yksin heille langenneista resursseista (alkuperäiskansaoikeudet, aineellinen hyöty).

Saamelaiskäräjillä vallitsevat erimielisydet eivät täysin jakaudu eri saamelaisryhmien välillä, vaan ryhmien sisällä olevien eri mielipiteiden välillä. Niukka enemmistöryhmittymä kannattaa tiukkaa ja autoritaarisesti johdettua saamelaisuutta, ja vähemmistöön jääneet kannattavat yhdenvertaisuutta, yhteiskunnallista tasa-arvoa ja demokratian kehittymistä saamelaiskäräjillä.

Vaikka toisin annetaankin ymmärtää, niin meillä ei ole varmuutta koko saamelaisyhteisön yleisestä kannasta saamelaiskäräjälakiin. 2019 vuoden saamelaiskäräjävaaleissa äänioikeuttaan käytti vain 48%. Saamelaiskäräjien 21 jäsenestä 9 ei edusta valtaa pitävän ryhmittymän näkemyksiä. Saamelaiskäräjillä toimiminen on kuitenkin kiusaamisen ja saamelaisyhteisössä harjoitettavan julkisen häpäisyn ja koston pelon vuoksi niin paineenalaista, että osa 9 edustajasta poistuu usein paikalta kesken kokouksen tai osa ei osallistu saamelaiskäräjien kokouksiin lainkaan. Vaientaminen on tehokasta ja kansa on pelosta hiljaa. Vaalikaudesta toiseen - kaikesta mustamaalaamisesta huolimatta -saamelaiskäräjien vähemmistön mielipide on kasvattanut kannatustaan ja ryhmän koko on kasvanut. Tämä on näkynyt myös valtaryhmittymää edustavien antamissa haastatteluissa medialle, joissa he ennustavat, että jos saamelaiskäräjälakia ei saada nyt menemään läpi, niin vaarana on se, että valta vaihtuu.

HALLITUKSEN ESITYS SAAMELAISKÄRÄJÄLAIKSI

On haasteellista peilata hallituksen saamelaiskäräjälakiesitystä Suomen perustuslakiin, koska oikeusministeriön saamelaiskäräjälakia valmistelevan toimikunnan työn lähtökohtana ei ole ollut taata kaikkien saamelaisten yhtäläiset perustuslailliset oikeudet, vaan ”saattaa saamelaiskäräjälaki sopusointuun YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen kanssa ja estää sopimuksen loukkaukset jatkossa”. (oikeusministerio.fi.)

”Toimikunta ehdottaa mietinnössään, että saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemisen edellytykset uudistetaan ja vaaliluettelo kootaan uudelleen uudistettujen kriteerien pohjalta” (oikeusministerio.fi). Tässä tapauksessa katsomme, että oikeusministeriön pyrkimys ”poistaa saamelaisten ihmisoikeusloukkaukset” tarkoittaa käytännössä sitä, että vaaliluettelosta poistetaan Suomen perustuslain tarkoittamia alkuperäiskansaan kuuluvia saamelaisia. Miksi muuten tämmöinen kohta olisi sisällytetty lakiin, jos sieltä ei ole nimenomainen tarkoitus poistaa saamelaisia? Suomen tilanne Ruotsiin ja Norjaan nähden on poikkeuksellinen juuri poliittisesti valitun 20 § vaalilautakunnan harjoittaman ”ryhmähyväksynnän” vuoksi. Saamelaiskäräjälakiesityksen 20 § vaalilautakunnan, 41 § ”riippumattoman” muutoksenhakulautakunnan ja 5-9 § kollektiivista päätäntävaltaa korostava luonne on kehityssuunta, joka mielestämme sotii yksilön perusoikeuksia vastaan, joita on kirjattu:

- Suomen perustuslain 17 § 3 momentti Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, 6 § yhdenvertaisuus 1 ja 2. momentti Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, 15 § Omaisuuden suoja ja 18 § Oikeus työhön ja elinkeinovapaus
- Asetus kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta artiklat 1, 2, 5 ja 7.
- YK:n Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus artiklat 3, 26 ja 27. YK:n ihmisoikeuksien yleismaallinen julistus.

Lisäksi toteamme, että saamelaiskäräjälakiesityksen 3 § ja 20 § on ILO 169 sopimuksen hengen vastaisia.

10 § Kokoonpano ja toimikausi
Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaiksi ei tuo muutosta paljon saamelaiskäräjillä kritiikkiä saaneeseen epädemokraattiseen vaalitapaan, johon kiteytyy saamelaisyhteisössä vallitseva epätasa-arvo syrjintä ja epä-oikeudenmukaisuus.

Saamelaiskäräjävaalit käydään henkilövaaleina. Vaalipiirinä on koko maa, joskin kuntakohtaisilla kiintiöillä on pyritty takaamaan saamelaisalueella asuvien saamelaisten suurempi edustuksellisuus saamelaiskäräjillä. Saamelaiskäräjien edustajia ei valita suhteellista vaalitapaa käyttäen, kuten parlamentarismisessa demokratiassa toimitaan. Tämä on vuosien saatossa johtanut tilanteeseen, jossa valta on alkanut keskittyä. Saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana itse määrittää oman itsehallintoelimensä rakenteet ei voi Suomessa tarkoittaa sitä, että autoritaarista valtaa käyttävä ryhmittymä saisi tehdä ihan mitä tahansa, vaientaa erilaiset mielipiteet ja syrjiä kansansa jäseniä. **Ruotsissa ja Norjassa saamelaiskäräjillä on puolueet ja suhteellinen vaalitapa.**

Kun saamelaiskäräjät vaalien jälkeen järjestäytyy ja paikkoja eri toimielimiin täytetään, niin vaalitulosta kuuluu kunnioittaa. Tilanne on vaalikaudesta toiseen se, että valta-asetelmassa vähemmistöön jääneet vaalien inarinsaamelaiset ääniharavat syrjäytetään, he jäävät ilman puheenjohtajiston, hallituksen tai muiden toimielinten paikkoja. ”Inarinsaamelaisille kuuluvat paikat” paikat jaetaan valtaa pitävää ryhmittymää myötäileville inarinsaamelaisille, heillekin, jotka eivät ole päässeet vaaleissa läpi, tai jopa sellaisille, jotka eivät ole olleet vaaleissa edes ehdolla. Tällaisella epädemokraattisella menettelyllä on suuri vaikutus siihen, kuuluuko inarinsaamelaisten äänestäjien ääni päätöksenteossa. Koska saamelaiskäräjille valitaan jäsenet henkilövaalin kautta, pidämme toimintatapaa syrjivänä. (LIITE: 20230125_01 INARINSAAMELAISETRY-PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA liite)

Nykyinen saamelaiskäräjälaki sekä hallituksen esitys uudeksi saamelaiskäräjälaiksi mahdollistaa tilanteen, jossa 10 saamelaiskäräjien jäsentä voi saada suuremman äänimäärän vaaleissa kuin 11 saamelaiskäräjille valittua valtaa pitävän ryhmittymän jäsentä. He voivat ottaa vallan, ja syrjäyttää loput 10 päätöksenteosta. Suomen eduskunnassakin varmistetaan esimerkiksi valiokuntatyöskentelyssä, että oppositio voi osallistua lain valmistelutyöhön. Samoin menetellään kunnissakin, joissa vaalitapa ja laki edellyttää myös vähemmistön osallistumisen oikeutta asioiden valmisteluun ja päätöksen tekoon.

Inarinsaamelaiset ry toteaa, ettei saamelaisten itsemääräämisoikeus vahvistu lakiesityksen myötä yhdenvertaisesti, eikä tasapuolisesti. Hallituksen eduskunnalle jättämä esitys saamelaiskäräjälaiksi antaisi saamelaiskäräjien vaalilautakunnalle entistä suuremman mahdollisuuden saamelaiskäräjien vaaliluettelon ja saamelaiskäräjävaalien tuloksen manipulointiin saamelaiskäräjälakiesityksen 3 § ja 41 § muotoilujen kautta. Vahvistamalla valtaa pitävän ryhmittymän itsemääräämisoikeutta poljetaan toisten alkuperäiskansaan kuuluvien oikeutta. Heiltä viedään sekä alkuperäiskansa oikeus, että siihen kuuluvat asioidensa itsemääräämisoikeudet.

20 § Vaalilautakunta
Suurin ero, mitä tulee Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaismääritelmien välillä, ei suinkaan ole määritelmä itse, vaan vaalilautakunta. Olemme ainoa pohjoismaa, jossa saamelaiskäräjillä on vaalilautakunta, jolle saamelaisuuttaan joutuu todistelemaan. Ruotsissa ja Norjassa lähtökohtana on luottamus hakeutujan itseidentifikaatioon ja rehellisyyteen.

Inarinsaamelaiset ry:n kanta on, että polveutumispykälä pitää säilyttää saamelaiskäräjälaissa, koska:

- hallituksen esitys saamelaiskäräjälaiksi ei määrittelisi saamelaisuutta vaan määrittäisi sen kenellä on äänioikeus saamelaiskäräjävaaleissa
- Suomen saamelaiskäräjillä on vaalilautakunta
- itseidentifikaation sijaan korostetaan kieltä ja ryhmäidentifikaatiota.

Vain sillä tavoin voidaan riittävän luotettavasti määrittää henkilön kuuluminen alkuperäsikansaan Suomessa. Muussa tapauksessa lakiesitys mahdollistaisi poliittista valtaa käyttävän ryhmittymän, jättää mielivaltaisesti etnisiä saamelaisia ulos ja ottaa sellaisia henkilöitä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, jotka eivät ole saamelaista syntyperää, toisin sanoen valita itselle mieluisat, potentiaaliset äänestäjät.

3 § läpi menemisestä esitetyssä muodossa uhkaisi seurata kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälisen yleissopimuksen 25 26 ja 27 artiklan vastainen tilanne. Poliittisen syrjäyttämisen takia inarinsaamelaisten itsemääräämisoikeus ja oikeus tunnistaa oman yhteisönsä jäseniä on uhattuna. Yksikään YK:n ihmisoikeuselinten raportti Suomelle ei ole sisältänyt vaatimusta polveutumisperusteen poistamiseen, vaan

päinvastoin. Juuri polveutumista korotetaan ILO 169 sopimuksen 1. artiklassa, jossa määritetään alkuperäiskansan keskeisiä tunnusmerkkejä.

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon
*”KHO päätökset (53 / 93kpl) ovat loukanneet **valittajan** oikeutta saamelaisten alkuperäiskansana määrätä kollektiivisesti mm. saamelaiskäräjien kokoonpanosta. Alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuteen sisältyy oikeus päättää oman jäsenyytensä ehdoista.”* Saamelaiskäräjät, Sarita Kämäräinen, Elinkeino- ja ympäristölakimiessihteeri saamelaiskäräjien kokous 29.11.2022.

Miksi itsemääräämisen oikeuteen eivät voi osallistua kaikki saamelaiset? Miksi kollektiivinen oikeus koskisi vain tiettyä osaa saamelaisia, saamelaiskäräjillä enemmistönä olevia?

Hallituksen esityksessä vaaliluettelo puhdistetaan nykyistä valtaa käyttävien näkökulmasta ei toivotuista saamelaisista itsemääräämisoikeuden nimissä. *”Oikeus määrätä kollektiivisesti saamelaiskäräjien kokoonpanosta ja saamelaiskäräjien jäsenyyden ehdoista”* tarkoittaisi sitä, että tiettyjen saamelaispoliitikkojen yksittäisistä saamelaisista henkilöistä tekemät valitukset YK:n elimiin ja sieltä tulevat yksipuoliseen tietoon perustuvien ratkaisuiden pohjalta tehdyt tulkinnat toimisivat sellaisen lainsäädännön pohjana, joka mahdollistaa osan saamelaisten henkilöiden YK:n KP sopimuksen piiriin kuuluvien poliittisten- ja ihmisoikeuksien rikkomisen.

YK:n kannanotot on tehty ainoastaan valittajien näkökulmasta ja siten puutteellisilla ja osittain virheellisillä tiedoilla. Henkilöitä, joita asia koskee, ei ole lainkaan kuultu. YK:n KP-sopimus artikla 14 kohta 1 ja kohta 3D. Vaikka artikla koskee vain oikeudenkäyntimenettelyä, tämä artikla ilmentää kuulemisperiaatteen merkitystä ihan yleiselläkin tasolla. Mielestämme tällä tavalla syntyneille kannanotoille ei voi antaa oikeudellista merkitystä.

Vuosien saatossa muodostunut vallan keskittyminen on johtanut siihen, että vallassa olevalle saamelaisryhmittymällä on käytössään saamelaiskäräjien resurssit, rahat ja työvoima. Sen lisäksi heille on kertynyt vuosien saatossa kokemusta, tietoa, osaamista ja verkostoja, jota käytetään osan saamelaisten pitämiseen saamelasikäräjien vaaliluettelon ulkopuolella. Valtio rahoittaa pysyvästi tätä toimintaa. Nämä henkilöt, joita YK:n ratkaisut koskevat ovat tavallisia ihmisiä, joilla ei ole sitä osaamista mitä saamelaiskäräjien vallassa olevalla ryhmittymällä on käytössään, eivätkä he ole saaneet mukautettua apua. Näin ollen heillä ei ole mahdollista kirjelmöidä tämän tyyppisiin kansainvälisiin ihmisoikeusorganisaatioihin ja instrumentteihin.

Voidaan perustellusti kutsua ilmiöksi tapaa, jossa saamelaisuus kyseenalaistetaan, osaa saamelaisia väitetään olevan suomalaisia. Suomen perustuslaissa 17 pykälässä määritellään, että saamelaiset ovat Suomen alkuperäiskansa. Esitetty lakimuutos ei ota kantaa henkilön saamelaisuuteen, vaan siihen kuka saa äänestää saamelaiskäräjävaaleissa. Nykytilanteessa äidinkielimerkintä väestörekisterissä ei tarkoita etnisiteettiä. Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaiksi loisi edellytykset tilanteelle, jossa saamen kielen opetelleet ja pitkään saamelaiskulttuuripiirissä vaikuttaneet henkilöt, tai saamen kielen opetelleiden vanhempien lapset olisivat potentiaalista äänestäjäkuntaa. Samaan lakiin perustuen, jota tulkitsemalla ei saamelaista syntyperää oleva henkilö voitaisiin sanoa kasvaneen kieleen ja kulttuuriin, saamelaisen henkilön kieleen ja kulttuuriin kasvaminen voitaisiin kieltää. Katsomme tämän olevan ristiriidassa Suomen perustuslain 17 § Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin ja 6 § yhdenvertaisuus kanssa sekä ILO-169 sopimuksen hengen vastainen.

Hallituksen esityksessä saamelaiskäräjälaiksi saamelaismääritelmä esitetyssä muodossaan edelleen heikentää inarinsaamelaisten mahdollisuutta edistää, säilyttää ja kehittää omaa kulttuuriaan, koska heiltä estetään entistä tehokkaammin pääsy saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Kuolleen ihmisen kielitaidon todistaminen on oikeuskäytännössä osoittautunut mahdottomaksi ja osa todistuksista on jätetty saamelaiskäräjillä huomioimatta. Tämä rikkoo Suomen perustuslakia, ihmisoikeuksia ja alkuperäiskansaoikeuksia mm. ILO 169 sopimuksen alkuperäiskansanmääritelmän perusta on syntyperä ja polveutuminen.

Lapin Sivistysseuran toimesta on vuodesta 1945 lähtien laadittu vanhojen kirkonkirjojen perusteella saamelaisia koskeva perherekisterikortisto. Kortisto on tehty Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen seurakuntien sekä Petsamon entisten seurakuntien papiston komitean laatimille lomakkeille tekemien ilmoitusten perusteella. Nämä ilmoitukset on henkilöiden saamen kielen taitoon nähden seulottu ja tarkistettu komitean jäsenten ja muiden asiantuntijoiden avulla. Inarin osalta se kattaa ajan 1600-luvun lopusta vuoteen 1900. Lähde: Saamelasiasiainkomitean mietintö 1952.

Inarinsaamelaisten perheiden kohdalla on kestämätöntä, että 3§:n kielimääritelmän pohjana ei haluta käyttää Lapin sivistysseuran kokoamia Saamelaisten perherekisterikortistoja, vaikka ne ovat kattavasti ja perusteellisesti koottuja, perheet henkilökohtaisesti tunteman papiston tietojen pohjalta. Esitys saamelaiskäräjälaiksi mahdollistaisi entistä suuremman mielivallan käytön saamelaiskäräjillä. Voimassa olevassa laissa saamelaisuuden määritelmä sisältää etnisen syntyperän. Saamelaiskäräjät on kuitenkin jättänyt järjestelmällisesti hyväksymättä osan voimassa olevan lain saamelaismääritelmän täyttäviä etnisiä inarinsaamelaisia saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

Historiallisesti suomalaistamispolitiikka on ollut suuri vääryys. Nyt toistamiseen osa Suomen alkuperäiskansaa joutuu assimilaation kohteeksi, mutta tällä kertaa oman kansan syrjäyttämisen toimesta.

Saamelaiskäräjien useat jäsenet vastustavat kyseisen lainkohdan muutosta ja se pitää ottaa vakavasti. Tämänkaltainen muutos olisi osoitus huonosta vähemmistöpolitiikasta ja hallinnosta.

41 § Muutoksenhaku vaaliluetteloa koskevissa asioissa / valitusoikeus riippumattomaan tuomioistuimeen
Hallituksen eduskunnalle jättämä saamelaiskäräjälakiesitys mahdollistaa saamelaiskäräjien valtaapitävälle ryhmittymälle oikeuden muodostaa ”riippumaton” muutoksenhakulautakunta valitsemistaan henkilöistä. On epäselvää, miten saamelaiskäräjälakiesityksessä olevan vaalikelpoisuuden kriteeristöä tulkitaan. Tämä mahdollistaa tilanteen, ettei todellista oikaisuvaatimusmahdollisuutta (korkeimpaan hallinto-oikeuteen) ole, koska lakiin ei ole kirjattu yksiselitteisiä kriteerejä, vaan ratkaisuvalta on jätetty edellä mainitulle vaalilautakunnalle.

”Valituslupa on myönnettävä, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi ja valituslupahakemuksessa on esitetty perusteltu väite muutoksenhakulautakunnan päätöksen perustumisesta syrjintään tai ilmeiseen lainvastaisuuteen.” (Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaiksi 41 m §).

Näin ollen KHO:lla on hyvin suppea valituslupaperuste. Käytännössä tilanteita, joissa lakia rikottaisiin, ei tässä tapauksessa olisi, koska saamelasikäräjien autoritääristä valtaa pitävälle ryhmittymälle olisi itsemääräämisoikeuden nimissä annettu valta päättää omien intressien mukaisesti *saamelaiskäräjien kokoonpanosta ja oman jäsenyytensä ehdoista.* Jos lainsäätäjä valvoo itse itseään, niin lakia ei voida rikkoa.

Lakiin sisällytetty esitys saamelaiskäräjien esityksestä koottavasta muutoksenhakulautakunnasta ei täytä riippumattomuuden kriteereitä. Koska lakiin ei olla kirjattu selkeitä tulkintaohjeita, on päivänselvää että muutoksenhakulautakunta tulee jatkamaan samalla toimintalinjalla, kuin nykyisen lain mukainen vaalilautakuntakin on toiminut. Mielivaltaiset hylkäävät päätökset on aiemmin voitu oikaista korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuilla. Nyt esitetyssä laissa tämä muutoksenhakumahdollisuus käytännössä poistuu. Katsomme, että muutoksenhakulautakunta heikentää inarinsaamelaisten perustuslaillisten perusoikeuksien toteutumista ja mahdollisuutta valittaa itseä koskevista asioista suoraan ja aidosti riippumattomiin tuomioistuimiin.

5 -9 § Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta, saamelaisten edustaminen ja neuvotteluvelvoite
Suomen saamelaiskäräjät on vuosien varrella epädemokraattisen vaalitavan ja hallintomallin seurauksena alkanut autoritarisoitua. Pitkittyneen saamelaiskiistan vuoksi saamelaiskulttuuri on politisoitunut. Saamelaiskärjillä on hankkeita, tai saamelaiskäräjät on mukana tai rahoittajana hankkeissa, joissa luodaan eettisiä ohjeistuksia. Olemme tilanteessa, jossa saamelaiskäräjien laatimat ”eettiset ohjeet” rajoittaa matkailu- ja käsityöyrittäjien oikeutta tuottaa sellaisia tuotteita, mitä he itse haluaisivat myydä. Yleinen keskusteluilmapiiri eettisyydestä aiheuttaa sen, että asiakkaat ovat arkoja ostamaan saamelaisten elinkeinoharjoittajien ja yrittäjien tuotteita.

9 § Pyrkimys saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa tarkoittaa käytännössä hankkeiden tarpeettomia viivästymisiä ja pahimmillaan veto-oikeutta. Emme voi hyväksyä sellaista tilannetta, jossa saamelaiskäräjälaki mahdollistaa saamelaiset elinkeinojen ja elinkeinonharjoittajien ja yrittäjien olevan keskenään eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden poronhoidon saadessa tällä hetkellä suurta painoarvoa.

Porotalous nauttii jo nyt niin kovaa lainsuojaa, että kriittinen edunvalvonta on aiheuttanut muille elinkeinoille vaikeuksia. Porotalouden ulkopuolella toimivien saamelaisten elinkeinojen harjoittaminen on vaikeutunut. On vaikea saada lupia luonnonhyödyntämiseen, matkailuelinkeinoon, kalastukseen, metsästykseen, keräilyyn. Esimerkiksi omien metsien hyödyntäminen on tullut mahdottomaksi koska jotkut paliskunnat vastustavat metsätalouden harjoittamista

ja puunostajat pelkäävät imagohaittaa. Poronhoito tarvitsee tietyt edellytykset säilyäkseen, eikä kellään ole mitään sitä vastaan, mutta se ei voi olla muiden saamelaisten harjoittamien laillisten elinkeinojen harjoittamista tai elinkeinojen monimuotoisuutta poissulkeva.

Lakiesityksen 9 § vaatimuksineen ja velvoitteineen on kohtuuton ja voi viivyttää lupa-asioiden ja palveluratkaisuiden hallinnollista käsittelyä. Esitys voi vaarantaa vähemmistön vähemmistössä elävän alkuperäisväestö, inarinsaamelaisten asemaa sekä erityisesti sitä inarinsaamelaista kansanosaa, joita saamelaiskäräjät ei hyväksy saamelaisiksi. Saamelaisten kotiseutualueella asuvat saamelaiset eivät voi olla eriarvoisessa asemassa muun maan asukkaisiin nähden. Saamelaiskäräjille ei voi antaa valtaa vaikuttaa yksityisen omaisuuden suojan piiriin kuuluvaa oikeutta hyödyntää omaisuuttaan.

5-9 § vaikutuksia muihin erilaisiin perinteisiin saamelaiselinkeinoihin, saamelaisten elinkeinoharjoittajien ja yrittäjien perusoikeuksiin, ei ole selvitetty. Emme voi hyväksyä lakiesityksen mahdollistavaa tilannetta, jossa yhdelle saamelaiselinkeinolle voitaisiin antaa tarpeettoman suurta painoarvoa samalla kun toiset saamelaiset elinkeinot eivät saisi saamelaiskäräjillä niille kuuluvaa asemaa.

5-9 § muotoilu mahdollistaa entistä kapeammalle sektorille supistuvan saamelaiskulttuurin hallinnoinnin ja asiantuntemuksen. Nykyisessä tilanteessa monet inarinsaamelaisia työllistävät ja heidän harjoittamansa elinkeinot joutuvat altavastaajan asemaan. Tämä johtuu siitä, että saamelaisia koskee päällekkäisiä lakeja, menettelyitä ja eettisiä ohjeistuksia, joiden kautta saamelaiskäräjät käyttää valtaa.

Inarinsaamelaiset ry ei hyväksy Saamelaiskäräjien yleisen toimivallan laajentamista saamelaisten itsemääräämisoikeuden nimissä, ennen kuin Suomessa on tehty laaja-alainen selvitys siitä, kuka kuuluu alkuperäiskansaan ja mitkä organisaatiot voi edustaa saamelaisia ja käyttää Suomen alkuperäiskansan puheoikeutta. On selvitettävä, miten saamelaiskäräjien toiminta, ja useat päällekkäiset lait ja menettelyt, joiden kautta saamelasikäräjät käyttää valtaa, vaikuttavat alueen elinkeinoihin.

1 § Lain tarkoitus
Saamelaisten vanha siidajärjestelmä perustui yhdenvertaisuuteen, kaikkien siidaan kuluvien huomioimiseen ja tasapuolisuuteen. Saamelaiskäräjien kulttuuri-itsehallinnon piiriin ei tällä hetkellä pääse kaikki Inarin vanhan siidan asukkaiden jälkeläiset, vaan osa on jätetty ulkopuolelle. Saamelaiskäräjien vaalilautakunta ei ole arvioinut saamelaisten hakijoiden saamelaisuutta yhtäläisin perustein, vaan hyväksymis- ja hylkäysperusteissa on suurta vaihtelua. Näin ollen saamelaiskäräjät ei voi Suomessa edustaa YK:n itsemääräämisoikeuden periaatetta ilmentävää kansaa kokonaisuudessa, ja kansojen itsemääräämisoikeus onkin vielä täysin ratkaisematta hallituksen eduskunnalle jättämässä esityksessä saamelaiskäräjälaiksi. Saamelaisilla, ja inarinsaamelaisilla on aiemmin ollut käytössään itse luomansa oikeudenmukaisuuteen perustuva hallintomalli omalla alueellaan.

Kulttuurin ylläpidon, kehittämisen ja edistämisen tieto ja taito on kansaan sidottua pääomaa, eikä sen rajaaminen saamelaiskäräjälain myötä saamelaiskäräjille edistä saamelaisten kulttuurin ja elinkeinojen monimuotoisuutta ja kehittymistä. Saamelaisalueen elinkeinonvapaus mahdollistaa oikein johdettuna vetovoimaisen saamelaisalueen, joka houkuttaa saamelaisnuoria jäämään ja paluumuuttamaan omalle kotiseutualueelleen.

Emme voi hyväksyä saamelaiskäräjälakia esitetyssä muodossa, koska seuraavia kysymyksiä ei olla otettu saamelaiskäräjälakiesitystä valmisteltaessa huomioon, eikä niitä olla mitenkään perusteltu: Miten hallituksen eduskunnalle jättämä saamelaiskäräjälaki ottaa huomioon sen, että saamelaiskäräjillä on runsaasti jäseniä, jotka eivät ole päässeet vaikuttamaan siihen, miten lain sisältö vastaisi heidän kollektiivista käsitystään saamelaiskäräjien kokoonpanosta ja oman kansan jäsenyyden ehdoista? Näillä käräjien jäsenillä on mm. kaksien viimeksi pidettyjen saamelaiskäräjävaalien suurimmat äänimäärät takanaan. Tässä konfliktoituneessa saamelaistilanteessa on kyseenalaista väittää hallituksen eduskunnalle jättämän esityksen saamelaiskäräjälaiksi vastaavan Suomen alkuperäiskansa saamelaisten kollektiivista käsitystä saamelaiskäräjien kokoonpanosta ja jäsenyytensä ehdoista.

Voimassa oleva saamelaiskäräjälaki on edustuksellisen demokratian kannalta ongelmallinen eikä saamelaiskäräjät kykene edustamaan kaikkia saamelaisia. Tämä lakiesitys heikentää kykyä entisestään. Tuntuu uskomattomalta, että olemme tilanteessa, jossa saamelaiskäräjät on toistuvasti rikkonut saamelaisten ihmisoikeuksia (ja joiden saamelaisuus on todettu jopa korkeimmassa oikeusasteessa), on menty niin pitkälle, että näiden henkilöiden identiteetti kiistetään esityksen mukaisella lakimuutoksella. Laki toteutuessaan tarkoittaisi sitä, että Suomeen muodostuu kaksi saamelaisryhmää, joista toisella ei ole yhtäläistä äänioikeutta itseään koskevissa asioissa. Tällainen

tilanne on niin karkeasti perustuslaillista yhdenvertaisuutta sekä ihmisarvoa loukkaavaa. Pidämme erittäin loukkaavana ja syrjivänä oikeusministerin ja oikeusministeriön virkamiesten lausuntoja siitä, että saamelaiskäräjälakiesityksessä ei määritellä saamelaisuutta, ja että henkilö voisi olla saamelainen ilman äänioikeuttakin.

Inarinsaamelaiset ry esittää, että saamelaiskäräjälaki palautetaan valmisteluun.

Inka Kangasniemi
puheenjohtaja
Saamelaiskäräjien jäsen
ikangasniemi@hotmail.com

Jarmo Katajamaa
varapuheenjohtaja
jkatajamaa@live.com

Inarinsaamelaiset ry on perustettu Inarissa 2007. Inarinsaamelaiset ovat olleet Inarin alueen alkuperäiskansaa ikimuistoisista ajoista lähtien. Yhdistyksessä on tällä hetkellä 150 jäsentä. Inarinsaamelaiset ry:n tarkoituksena on inarinsaamelaisen kulttuurin ylläpitäminen ja edistäminen, inarinsaamelaisten aseman ja oikeuksien edistäminen sekä etujen valvominen.

Inarinsaamelaisten oikeudellinen asema Suomen alkuperäiskansa saamelaisina on osittain tunnustettu. Osan saamelaiskäräjälain määritelmän täyttäviä inarinsaamelaisten ihmisoikeuksien tullessa rikotuksi saamelaiskäräjien jättäessä inarinsaamelaisen kansan jäseniä saamelaiskäräjien vaaliluettelon ulkopuolelle. Inarinsaamelaiset ry jäsenistöstä suurin osa on saamelaiskäräjien vaaliluettelossa olevia inarinsaamelaisia perheineen. Jäsenissä on myös sellaisia, jotka eivät ole saamelaiskäräjien vaaliluettelossa, joko siksi, että eivät ole sinne hakeutuneet, tai eivät ole tulleet hyväksytyksi vaaliluetteloon. Inarinsaamelaiset ry on jäsenmäärältään yksi suomen suurimmista saamelaisyhdistyksistä.